

Jarząbek, Wanda

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej "Recepcja niemieckiej Ostpolitik w krajach Europy Wschodniej", Warszawa , 3-5 października 2003 r.

Dzieje Najnowsze 36/1, 247-248

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej „Recepcja niemieckiej Ostpolitik w krajach Europy Wschodniej”, Warszawa, 3-5 października 2003 r.

Konferencja została zorganizowana przez Zakład Studiów nad Niemcami Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk we współpracy z Collegium Civitas, które udostępniło salę konferencyjną. Celem konferencji było podsumowanie pierwszego etapu badań, prowadzonych w ramach projektu Komitetu Badań Naukowych „Polska jako członek byłego bloku wschodniego wobec polityki wschodniej RFN”.

W słowie wstępnym kierownik projektu prof. Jerzy Holzer przypomniał, że polityka wschodnia Niemiec była już tematem wielu konferencji i opracowań naukowych, ale do dnia dzisiejszego nie zbadano dokładnie tego, jak była ona przyjmowana w krajach bloku wschodniego. Profesor przedstawił katalog pytań badawczych, na które warto byłoby odpowiedzieć w czasie obrad. Wśród nich znalazły się pytania o to, jakie nadzieje w byłych krajach socjalistycznych wiązano z otwarciem RFN na Wschód, czy były one związane wyłącznie z szansą pojawienia się nowych możliwości poprawy sytuacji ekonomicznej, uzyskaniem kredytów, umożliwiających modernizację i zaspokojeniem potrzeb konsumpcyjnych społeczeństw, czy też istotne były motywy natury politycznej. Zbadania wymaga też zbadanie, czy istniały różnice w podejściu kierownictw partyjno-rządowych krajów socjalistycznych i ich społeczeństw oraz w jakim stopniu różny stosunek krajów socjalistycznych do Ostpolitik wynikał z doświadczeń historycznych, istnienia bądź braku obciążeń natury psychologicznej w społeczeństwach Europy Wschodniej i na ile nastroje społeczne mogły wpłynąć na decyzje podejmowane przez władze.

W pierwszym dniu konferencji dr Dieter Bingen mówił o tym, jak w RFN oceniane było polskie spojrzenie na Ostpolitik. Interesująca była próba pokazania, w jaki sposób oceny te wpływały na konkretne posunięcia polityczne.

W drugim dniu obrad w czasie sesji przedpołudniowej zostały wygłoszone trzy referaty. Prof. Christoph Klessmann wygłosił odczyt pt. „Spojrzenie NRD na politykę wschodnią RFN”. Przedstawił w nim m.in. powstanie i funkcjonowanie doktryny Ulbrichta, mówił o istniejącym w NRD poczuciu zagrożenia i chęci podejmowania inicjatyw, które poprawiłyby pozycję NRD w bloku oraz o staraniach NRD, aby bez jej zgody nie były podejmowane żadne poważne kroki w stosunku do RFN.

Dr. hab. Miroslav Kunstat w referacie „Czechosłowacja wobec nowej zachodnioniemieckiej polityki wschodniej” zaprezentował stanowisko władz i opozycji w Czechosłowacji wobec polityki niemieckiej stosunków bilateralnych. Pokazał m.in., w jaki sposób duże zainteresowanie Czechosłowacji nawiązaniem stosunków dyplomatycznych z Bonn zostało zahamowane przez ZSRR i inne kraje bloku.

Prof. Andrzej Werblan poświęcił swoje wystąpienie „Ewolucji stanowiska Władysława Gomułki w sprawie polityki wschodniej Niemiec”. Wskazywał motywy postępowania Gomułki,

który obawiał się osamotnienia Polski w jej staraniach m.in. o uznanie niezmiennego charakteru granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej, oraz mówił o tym, w jaki sposób I sekretarz rozumiał polską rację stanu i starał się ją zabezpieczać.

W pierwszej części sesji popołudniowej dr Wanda Jarząbek mówiła o „Kształtowaniu się polskiej polityki wobec RFN w latach 1966-1972”. Referentka skupiła się przede wszystkim na pokazaniu wysiłków kierownictwa PZPR i Ministerstwa Spraw Zagranicznych, aby PRL uzyskała wpływ na odpowiedź innych krajów bloku na inicjatywy związane z realizowaniem przez RFN założeń polityki wschodniej, oraz na próbach Warszawy zostania głównym (obok Moskwy, a czasem nie do końca zgodnie z intencjami Moskwy) koordynatorem wspólnej polityki krajów bloku wobec Niemiec.

Druga część sesji popołudniowej poświęcona była sprawom ekonomicznym. Wygłoszone w niej zostały dwa referaty nt. „Przesłanki ekonomiczne recepcji Ostpolitik w Polsce”. Prof. Piotr Pysz skupił się przede wszystkim na ukazaniu podstaw ekonomicznej polityki zagranicznej RFN oraz przedstawieniu w sposób teoretyczny przyczyn, dla których gospodarka niemiecka była zainteresowana rozszerzeniem kontaktów ze Wschodem. Dr Tadeusz Kaczmarek starał się pokazać na przykładzie konkretnych inwestycji oraz sposobu wykorzystania w Polsce kredytów z RFN i innych państw zachodnich wpływ otwarcia państw Europy Zachodniej na Wschód na funkcjonowanie, a w tym i zadłużenie gospodarek tych krajów.

Słuchacze byli szczególnie zainteresowani uzyskaniem odpowiedzi na pytanie, czy udzielając kredytów, państwa zachodnie świadomie wciągały państwa Europy Wschodniej, w tym Polskę, w pułapkę kredytową i czy udzielając kredytów zdawały sobie sprawę z tego, że znaczna część środków i urządzeń (maszyn) za nie kupionych była błędnie wykorzystywana. Zastanawiano się też, czy otwarcie Zachodu na Wschód wpłynęło na przekształcenia strukturalne w gospodarce socjalistycznej i w ten sposób osłabiało system.

W ostatnim dniu konferencji wygłoszone zostały dwa referaty. Prof. Mieczysław Tomala mówił o „Wpływie Ostpolitik RFN na zmianę podejścia Polski do NRD”. Profesor Tomala uwypuklił ekonomiczny aspekt stosunków Polska-NRD i ukazał przyczyny pogorszenia się stosunków bilateralnych między tymi państwami w końcu lat 60. i na początku lat 70.

Prof. Piotr Madajczyk wygłosił referat nt. „Ostpolitik RFN i jej znaczenie dla mniejszości niemieckiej w Polsce”. Był on oparty na materiałach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, przechowywanych obecnie w IPN. Autor starał się zbadać, czy Ostpolitik miała wpływ na położenie mniejszości niemieckiej w Polsce oraz czy, zdaniem peerelowskich struktur bezpieczeństwa, nowa polityka wschodnia Niemiec wzbudzała w mniejszości niemieckiej nadzieje na zmianę jej sytuacji. W odpowiedzi na zadawane pytania referent podkreślał, że także w rozważaniach wewnętrznych resortowych wyjazdy były określane mianem akcji humanitarnej i nie prowadzono kalkulacji dotyczących opłat za zgodę na wyjazdy poszczególnych jednostek.

Mimo nieobecności referentów z Rosji i Węgier konferencję należy uznać za udaną. Wystąpienia były oparte na badaniach źródłowych i często przedstawiano w nich nowe problemy. O zainteresowaniu tematyką świadczyła dyskusja, która towarzyszyła każdej sesji. Brały w niej też udział osoby, które miały wpływ na politykę w omawianym okresie, wzbogacając wiedzę uczestników informacjami, których nie można byłoby znaleźć w źródłach. Nie udało się udzielić odpowiedzi na wszystkie postawione na wstępie konferencji pytania, ale spotkanie miało charakter przeglądowy, badania będą kontynuowane i w przyszłym roku planowane jest przygotowanie konferencji podsumowującej. Referaty wygłoszone w czasie konferencji zostaną opublikowane w tomie zbiorowym.

Wanda Jarząbek
Warszawa